

Stojan Đorđić

STIHOM KAO PIJUKOM

Pesnički govor u "Smetenjakovom crtežu" Duška Novakovića nije previše ni glasan ni sirov, ali nije ni odveć stišan i stilizovan. Nije pesnička stilizacija nešto što bi ga ublažavalo ili pojačavalo, niti ona podređuje taj govor sebi ili nekoj naglašenoj estetizaciji. Ovde je razvijanje pesničke stilizacije u drugom planu, jer je prednost data govoru kao prethodnom činu; rime nema, a nema ni rasprskavanja lirskog govora u slobodnom stihu, niti neke posebne ritmičnosti ili melodičnosti. Taj govor jeste stihovan i dosledno pesnički organizovan, ali gotovo spontano, više po navici i privrženosti pisanju u stihovima i strofama, tako da govor dobija pesnički oblik i bez posebnog traganja i doterivanja, a prva mu je svrha kazivanje onoga što se upravo događa u stvarnosti, govorenje gole istina života. "Smetenjakov crtež" ("Otkrovenje", Beograd, 2002) je knjiga oporog pesničkog govora, čija se delotvornost ne iscrpljuje toliko u pesničkom obliku i stilizaciji pesničkog doživljaja, već se kuša na najneizvesniji način pred onim što se zbiva u stvarnosti i što tek treba obelodaniti i rečima artikulirati.

Neizvesnost je u tome što je taj doživljaj već u svojoj neposrednosti toliko onespokjavajući da ne podstiče na ambiciozniju estetsku elaboraciju. Gde je neizvesnost, tu je i neuroza, u prvi mah, reklo bi se pesnička neuroza pred sve većim razilaženjem istine stvarnosti i istine poezije, razilaženjem koje pesnika i suviše pogada, jer pesnička istina postaje izlišna kada nestane one dragocene niti koja je spaja s istinom stvarnosti. Neuroza je, zapravo, mnogo dublja, egzistencijalna, jer je izazvana ne neizvesnošću pesme, no neodoljivim gubljenjem egzistencije, njenog uporišta u stvarnosti, izmicanjem tla ispod nogu. Takva egzistencijalna situacija skroz je uvedena prvom pesmom u kojoj lirski subjekt odustaje od "sobnog blejanja po papiru" i izlazi napolje, da se pridruži srditim šetačima i u pištaljku dune, da iz očiju pusti "tamne lavine snage", a potom moći će samo da pokazuje svakom božjem stvoru "sve što od udaraca tupih kroz šavove se bude prosulo", i sve što bude dovukao za sobom "Za obiteljski sto bez večere, u nemom gledanju duša" moći će samo ponovo da "još radosnije" ponese vani, pred Boga, da bi mu, poput biblijskog Jova, postavio pitanje zašto ga istovremeno i ljubi i odbija od sebe i silovito gura napred "Repetiranim cevima na mušicu, s prazninom iza leđa". A u sledećoj pesmi, u čudovišnim pokretima kakvog-takvog sudelovanja u zbivanjima ("Htedoh i ja uzeti ostatke rata"), lirski junak ove knjige će se ubrzo izgubiti na otvorenom i razobručenom horizontu stvarnosti jer je stvarnost već sva u kršu, pretrpana samo delovima i otpacima i već inaugurisana u "servis za đubre" ("Utovaren"). U pesmi "Klip – klap" samo još poneki čovek "Iako ispokršen i nabijen u blato" vikne da je ždral, mada mu niko ne veruje, njemu koji samo krcka "poput suve tršljike".

I ništa tačnije ne obeležava samu stvarnost, kao baš ti njeni mnogobrojni izlomljeni parčiči s kojima se lirski subjekt neprestano sudara, kao na primer, u pesmi o bombardovanju, kada posle sirena, koje ga "presekoše u čitanju", šmugne naniže, do ostava u

temelju zgrade "gazeći preko kamara odložene starudije", ka vlažnom grotlju evakuacije "Nad kojom se već vio krilati nakot miševa / U odašiljanju cijukave poruke, kroz iskežena / Sitna zubala, kroz naletne talase pretnje / Da svi ćemo biti rastočeni, kao mrs ispod sača" Suočeni s tako očiglednim rukopisom stvarnosti, Novakovićev lirski junak nema kud do da preslišava samog sebe, razna svoja čitalačka i druga iskustva i znanja, da njima tera strahove, postavlja pitanja i daje odgovore, bilo o sudijama ovoga sveta koji "doista da li su spremni da svoje / Kaznene odluke, kao pravdu, i oni podele s nama ", bilo o ovdašnjem slabom bajanju u pasulj i amulete, tako da "stvarnost nesmetano širi opseg mučnih poniženja", bilo o sve opštijim razlozima i ishodima takvog razvoja događaja: "A svako je svakome dokaz kome nije stalo do dokaza / U lancu zapomaganja iz koga se niko nije izvukao – / Milioni i milioni života koji životima ne vladaju više" ("Arej")

U razorenoj stvarnosti ne ostaje previše mesta za nadu, čak ni za njen ostatak u ciničnoj primisli da će budućnost biti bolja, da će "možda sve to u sledećoj i novoj / Četvrt revoluciji smišljenije biti". Lirski subjekt mora da se sklanja "pred sinovima / Novih plemićkih loza", koji ga opominju nasrćući i gurajući ga, a ako im se skloni "sledi gaženje, ispumpavanje / Nabijanje branika u usta!" Ta nova "odnegovana / Lopovska klasa tranzicije" još ne zna da razornost počinje upravo time, navikom da se "ima i gazi". Ostatke svoje nade Novakovićev zatečeni junak može da polaže jedino u one druge, koji tavore u zapuštenosti volje i "ipak uspeavaju da dišu / osećajući svoje disanje kao uvlačenje samlevene krede".

Prostor ovih svojih pesama Novaković ispunjava jezikom razorene stvarnosti, nemim govorom svih mogućih ostataka, ostataka od porušenih kuća, od odbačenih predmeta, od skršenih ljudi, od rashodovanih snova, od nagorelih uspomena, od naprslih prijateljskava, ostataka od karijere u prah rasturene, od papirnih tigrova, od spiranja ljudskih glasova, od otpalih plodova, ukratko ostataka od svega što je doskora jezikom bića govorilo, a sad govori nemošću svojih ostataka, ćutanjem zamrlih ruševina. Jezikom ništavila.

Kopajući po beskrajom kršu, u zamrloj tišini, Novaković zamahuje stihom kao pijukom i tamo gde udari, budi jedan drukčiji govor, koji, doista, uopšte nije glasan, niti odveć stilizovan, to jest lirski glasan, ali za zamrlu tišnu – razoran, to jest lirski vrlo ubedljiv.